

PROFESSORI
ILMAR TALVELLE
HÄNEN TÄYTTÄESSÄÄN 70 VUOTTA
17. 1. 1989

SUOMEN KIELEN SEURA
JA
SANANJALKA

Ilmarinen

Humanistin muotokuva: Ilmar Talve seitsenkymppinen

Ilmar Talve on tuotteliain kansatieteilijä keskuudessamme. Hänen laaja tieteellinen tuotantonsa on kuitenkin vain osa hänen kirjallista työtään, eikä se anna eri tavoin analysoitunakaan kokonaiskuvaa hänen persoonallisuudestaan. Hän on nimittäin humanisti humanistista tiedettä laajemmassa merkityksessä, sillä hänessä yhtyy tieteelliseen ammattimaisuuteen asioita laajemmin tarkkaileva ja niitä eri muodoin ilmaiseva ajattelijana. Hän on lisäksi kaunokirjailija, jonka tuotanto on jatkunut puolen vuosisadan ajan.

Kirjailijana Ilmar Talve ei siis ole tyypillisesti vain ammattiin erikoistunut tieteenekijä. Suomalaisesta näkökulmasta katsellen hänen elämänvaiheensa eivät nekään ole tavanomaiset, olkoonkin että ne toisen maailmansodan kokeneessa Euroopassa ovat eräillä alueilla jopa tavanomaiset. Hän syntyi virolaisperheeseen Inkerinmaalla rautateiden risteyspaikkakunnalla Mgassa 17. 1. 1919, kävi koulunsa Pohjois-Virossa sijaitsevassa Tapan kaupungissa ja kirjoittautui Tarton yliopistoon 1938. Hän oli jo nuoruudessaan kiinnostunut kansanelämäntutkimuksesta ja etsiytyi Tarton yliopiston kansatieteen professorin Gustav Ränkin oppilaaksi suorittaen filosofian kandidaatin tutkinnon 1942. Hänen isänsä oli metsätyönjohtaja, ja kenties tämän ansiosta tuttu elämänala johti hänet kirjoittamaan laudaturtyönsä metsätuotteiden jalostuksesta Virossa. Se ei ole aivan tavanomainen oppinäyte, sillä sen laajuus on 234 liuskaa.

Sota-ajan koettelemukset ja tapahtumat Virossa ovat maassamme tunnetut. Ne heittelivät Ilmar Talvea: hän palveli Suomen rintamalla virolaisessa joukko-osastossa, palasi Baltian sodan ratkaisuvaiheessa takaisin isänmaahansa, siirtyi dramaattisissa olosuhteissa Pohjois-Saksaan ja vihdoinkin Saksan romahtaessa Ruotsiin. Tämä maa on osoittanut vuosikymmeniä ennakkoluulottomuutta pakolaisia ja muita vierasmaalaisia kohtaan ja on ottanut vastaan mm. kansatieteen etevii edustajia kuten Gustav Ränkin, Erik Laidin, Ilmar Talven ja myöhem-

min Mátyás Szabón. Kansatieteen oppineet kerääntyivät prof. Sigurd Erixonin ympärille. Hänen laitoksessaan työskennellessään Ilmar Talve päätyi niihin tieteellisiin näkemyksiin, joiden ansiosta hän aikanaan otti asemansa Suomen kansatieteen historiassa.

Ruotsista Ilmar Talve piti yllä jo ennen sotaa solmittuja yhteyksiään Suomeen, nyt korosteisesti tieteen alalla. Tukholmassa hän työskenteli amanuenssina ja assistenttina Erixonin johtamassa laitoksessa (Institut för folklivsforskning) ja valmisti väitöskirjaansa Tukholman yliopiston stipendiaattina 1950-luvun keskivaiheilla. Hän opetteli ruotsin kielen, jolla hän esitti lisensiaatintutkielmansa 1951 ja väitteli tohtoriksi yhdeksää vuotta myöhemmin, edelleen Tukholman yliopistossa. Suomalaisuhteet jatkuivat Seurasäätiön ja Kansallismuseon kylätutkimusten johtajana eri puolella Etelä-Suomea. Eräät niiltä kertyneet tutkimustulokset hän on julkaissut.

Turun yliopistossa olivat sosiologian professori ja arvostettu kotiseututyön johtaja Esko Aaltonen sekä suomen kielen ja sen sukukielten profesori Osmo Ikola tehneet aloitteen kansatieteen opetuksesta ja kyselytoiminnasta, jonka toteuttivat Turun yliopiston ensimmäiset kansatieteen dosentit Niilo Valonen ja Toivo Vuorela. Aaltonen veti Ilmar Talven Turkuun, aluksi vaatimattomiin ja yhdistettyihin tehtäviin. Vuonna 1959 Talve muutti pysyvästi vaimonsa kotimaahan Suomeen Turun yliopiston vasta perustetun kansatieteen laitoksen assistentiksi ja samalla viron kielen vt. lehtoriksi. Hänet nimitettiin seuraavana vuonna yliopiston dosentiksi ja 1962 suomalaisen ja vertailevan kansatieteen varsinaiseksi professoriksi hoidettuaan sitä ennen professuuria jo parin vuoden ajan. Hän teki tässä virassa pitkän päivätyön ja siirtyi eläkkeelle vasta 1986.

Talven elämäntyö alkoi hahmottua jo kouluvuosina hänen liittyessään Eestin kansallismuseon vastaajaverkkoon ja kirjoittaessaan pieni-
muotoisia kaunokirjallisia tuotteita, joita myös julkaistiin. Kertomuskokoelma *Ainult inimene* julkaistiin Ruotsissa 1948. Sitä seurasi neljän vuoden kuluttua romaani *Maja lumes*, jonka alaotsakkeeksi tekijä merkitsi Teema variatsioonidega, siis Teema muunnelmiseen. Se käännettiin myös ruotsiksi. Se on pohtiva, kotimaan kohtalonvuosia filosofises-

ti tarkasteleva teos, joka on hyvin säilyttänyt merkityksensä näinkin monen vuosikymmenen kuluttua. Se tarkastelee tapahtumia yksityisten ihmisten välityksellä ja on siis myös psykologisesti painottunut. Sen ulottuvuuksiin kuuluu vielä toiminnallisuus ja luonteva dialogi. Jälkimmäiset ominaisuudet ovat tunnusomaisia myös 1959 ilmestyneelle Talven teokselle *Juhansoni reisid*, joka on käännetty suomeksi. Kirja on veijariromaani, joka kertoo Kannaksen virolaispataljoonan jäsenten ja Saksaan siirtyneiden virolaispakolaisten kokemuksista. Tekijän fabulointikyky, jonka hänen ystäväpiirinsä tuntee myös arkisemmista yhteyksistä, on siinä parhaimmillaan. Klassisten sääntöjen mukaisesti pakolaisten kipeät kokemukset purkautuvat siinä huumorin suodattimen läpi; repeilevä Eurooppa jää taustaksi, joka jälleen kuvastuu yksityisissä tapahtumissa ja keskusteluissa. Romaani jäi toistaiseksi tekijänsä viimeiseksi kaunokirjalliseksi tuotteeksi, sillä intensiivinen tieteenharjoitus ja yliopiston vaatimat organisatoriset tehtävät työnsivät muut harrastukset taka-alalle.

Ruotsiin muuttonsa jälkeen Talve esiintyi virolaipireissä hyvin tunnettuna skribenttinä, joka tuotti tekstiä monilta aloilta. Avustaessaan ahkerasti *Eesti Teataja* aikakauslehteä hänellä oli mahdollisuus vaikuttaa siihen kulttuuripoliittiseen työhön, joka harvinaisen nopeasti virisi virolaisten keskuudessa.

Ilmar Talven tieteellinen tuotanto on niin monitahoinen, että ennen sen yleistä luonnehdintaa on syytä esitellä sitä aihepiireittäin.¹ Niistä kohoaa ensimmäiseksi rakennustutkimus. Sen alalta Talve julkaisi 544 sivua käsittävän väitöskirjansa *Bastu och torkhus i Nordeuropa* 1960. Sitä seurasi jo seuraavana vuonna Suomessa julkaistu *Den nordosteuropeiska rian*. Teoksille on tunnusomaista tavattoman laaja materiaalin tuntemus, joka väitöskirjassa vyöryy lukijaa vastaan suorastaan massiivisena. Tutkimus *Kansanomaisen ruokatalouden alalta* ilmestyi 1961 ja yleisesitys *Suomen kansanomaisesta ruokataloudesta* 1973; viimeksi mainittu on käännetty ja julkaistu myös Ruotsissa. Tapaetnologian

¹Tuotannosta tarkemmin Markku Aukia—Virpi Nurmi: *Bibliography of Ilmar Talve 1934—1979*. Scripta ethnologica 32. Turun yliopiston kansatieteen laitoksen julkaisuja. Turku 1979.

alalta Talve on käsitellyt kauppatapoja, ensimmäiseen kaupunkimatkiaan liittyviä tapoja, hämäläiseen joulunviettoon kuulunutta riukujuhlaa ja uunin särkemisuhkausta eli erästä joulunviettoon kuulunutta kiertuetta sekä varpaisia. Hänen pääteoksensa tapaetnologian alalta on kuitenkin 1966 FFC-sarjassa ilmestynyt *Namens- und Geburtstagstraditionen in Finnland*.

Ilmar Talve on osallistunut kenttätyömatkoihin niissä maissa, joissa hän on asunut. Hän on utterasti pyrkinyt muokkaamaan matkoilta kertyneen aineiston julkaisukelpoiseksi. Hän osallistui toisen maailmansodan aikana vatjalaisten keskuuteen tehtyyn tutkimusmatkaan, jonka tuloksena ilmestyi Suomalais-ugrilaisen Seuran kustantamana monografia niinkin myöhään kuin 1979. Muista tutkimusmatkojen tuloksista mainittakoon artikkelit Keski-Skandinavian suomalaisista, Paattisista ja Luviasta sekä ennen kaikkea teos Helsingin pitäjän kirkonkylästä 1972.

Kansatiede omaksui meillä alkuvuosikymmenikseen vanhan talonpoikaiskulttuurin tutkimisen. Kulttuurin kokonaiskäsite edellyttää kuitenkin myös teollistuneen ja kaupungistuneen ajan tutkimista aina tutkijan omaan aikakauteen saakka. Meillä ei kuitenkaan ollut tutkijapolvea, joka olisi koulutettu ja jota olisi rohkaistu uudenlaiseen ajatteluun. Ilmar Talve toi mukanaan Ruotsista työalan laajennuksen, jota hän on toteuttanut erityisesti kenttätyömatkojen muodossa. Hän kirjoitti 1959—1961 pari merkittävää artikkelia, joissa hän osoitti, että kansatieteen oli tutkittava talonpoikaiskulttuurin ohella myös työväenkulttuuria ja kaupunkikulttuuria painottaen erityisesti sosiaalisen dimension merkitystä alueellis-historiallisen lähestymistavan täydennyksenä. Hän sijoitti artikkelit Suomalaiseen Suomeen, joka tuolloin oli merkittävä lukeneiston äänifoorumi maassamme ja jonka päätoimittaja oli edellä mainittu prof. Esko Aaltonen. Edelleen hän julkaisi Sananjälässä 1963 laajan artikkelin suomalaisen kansatieteen historiasta ja alasta; siinä hän lopullisesti formuloi tutkimusohjelmansa.

Tässä välissä sopinee mainita, että Talve on Sananjalan ahkerimpia avustajia. Artikkeleita hän on tähän mennessä laatinut täydet kymmenen eli sivumääräisesti laskien liki saman verran kuin muut kansatieteen

alan kirjoittajat yhteensä. Pelkästään hänen Sananjalan artikkeleistaan kertyisi muhkea yli 300-sivuinen teos. Sananjalan toimituskuntaan hän on kansatieteen edustajana kuulunut kohta neljännesvuosisadan eli vuodesta 1964. Suomen Kielen Seuran kuukausikokouksia ovat tuon tuosta sävöittäneet hänen rakentavan kriittisesti aprikoivat ja persoonallisen kaikuiset puheenvuoronsa, jotka yleensä virittävät kulloinkin käsiteltävästä aiheesta vilkkaan keskustelun.

Talven monitahoinen oppineisuus on antanut valmiuden myös alueellisiin yleisesityksiin. Hän on julkaissut laitoksensa julkaisusarjassa teoksen *Euroopan kansat*. Tekijänsä tähänastinen pääteos on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisuihin kuuluva, laajan huomion ja käytön saavuttanut *Suomen kansankulttuuri* vuodelta 1979. Sen aihepiireittäin jaoteltu viiteosasto on niin yksityiskohtainen, että tutkijat ja opiskelijat ovat tottuneet käyttämään sitä bibliografisena apuneuvona. Tätä teosta edelsi 1972 Tietolipas-sarjassa julkaistu *Suomalaisen kansanelämän historialliset taustatekijät* sekä Suomalaisessa Tiedeakatemiassa pidetty ja julkaistu esitelmä *Suomen kulttuurirajoista ja -alueista*, joka on ilmestynyt myös saksaksi alan kansainvälisessä aikakauslehdessä. Hänen viimeksi ilmestynyt alueellinen yleisesityksensä käsittelee itämerensuomalaisten kansojen häätäpoja (Sananjalka 29/1987).

Työväentutkimuksista ansaitsevat huomion yleisesitys *Suomen radanrakentajien ja rautatieläisten elinolosuhteista* (myös saksaksi) 1964 sekä *Teollisuustyöväen työ- ja elämänoloista ennen I maailmansotaa* 1969.

On selvää, että Talven monipuolinen asiantuntemus on näkynyt myös opetustyössä. Opinnäytteisiin on ollut käytettävissä tuoretta empiiristä aineistoa, sillä laitos on harjoittanut yli maan ulottuvaa kyselytoimintaa. Sen keruuarkisto kuuluu nykyisin valtakunnan merkittävimpiin. Käytännön harjaantumista oppilaat ovat saaneet lukuisilla kenttätömatkoilla, jotka on suunnattu työväenyhteisöihin ja kaupunkeihin yhteistyössä paikallisten hallintoelinten ja museoiden kanssa. Tiedekunnan hallintoon Talve on osallistunut dekaanina ja varadekaanina. Kansainvälisen julkaisutoiminnan seuraaminen on puolestaan kasvattanut laitoksen kirjastosta laajan ja monipuolisen.

Ilmar Talve ei ole viehättynyt henkilökohtaisessa tutkijantoiminnassaan uusista teorioista eikä kokeiluista. Hän on mitä suurimmassa määrässä empiirikko: hänen tutkimuksensa ovat aineistonvaraisia, eivät painokkaasti ongelmalähtöisiä. Yleisesityksissä seurataan koeteltua, historiallis-alueellista menetelmää, kun sen sijaan paikallistutkimukset keskittyvät sosiaalisiin ryhmiin ja niiden välisiin suhteisiin. Hän painottaa kansankulttuurin sosiaalishistoriallista taustaa ja merkitystä ja on innovaatioiden tutkijana kiinnostunut ilmiöiden ensiesiintymisestä. Historiapainotteisuutta osoittaa edelleen hänen edellä mainittu teoksensa *Kansankulttuurin historiallisista taustatekijöistä* sekä pääteoksen Suomen kansankulttuurin alaotsake *Historiallisia päälinjoja*.

Talvea karakterisoi edelleen runsas viitemateriaali, johon yleensä sisältyy käytännöllisesti katsoen kaikki se kirjallisuus, joka on aikaisemmin aihepiiristä julkaistu. Sillä voidaan tähdentää tiedon historiallista jatkuvuutta, mutta se saattaa aiheutua myös pietetistä muita tutkijoita kohtaan. Lyhyistäkin artikkeleista tulee täten pieniä bibliografisia tutkimuksia; kirjastolaitoskin voi olla Talveen sangen tyytyväinen.

Tieteenhistoriallisesti Ilmar Talven tuotanto tulee luonteeltaan lähemmäksi U.T. Sireliusta kuin Kustaa Vilkunaa, mainitakseni vain nämä kaksi tieteemme suurmiestä. Siinä missä Vilkuna kirjoittaa esseemuotoista tekstiä intuitionsa voimalla, siinä Talve tukeutuu ensisijaisesti materiaaliin. Hänellä ei ole sellaisia emotionaalisia siteitä Suomeen tai sen johonkin sosiaaliryhmään, jotka häiritsisivät hänen positivistista lähestymistapaansa.

Lopuksi on syytä esittää kysymys, miten on mahdollista, että sama henkilö yhdistää itsessään kaksi niin erilaista näkemysten ja aihepiirien hallintaa kuin on kaunokirjallinen fiktio ja vakaasti materiaaliin pitäytyvä tiede. Vastauksia voi olla monia, mutta sen tämä ainakin osoittaa, että hän on kyennyt pitämään elämänsä tiukassa metodisessa hallinnassaan. Ja elämäntyön rinnakkaiset janat jatkuvat: tätä kirjoitettaessa tiedetään, että hänen seuraava kaunokirjallinen teoksensa on ilmestymäisillään.